ВРАЖЛИВИЙ ВАСИЛЬ

МОЛОДІСТЬ

Нас було троє: всі веселі, жартівливі, хоч наше поводження часто вимикало в сторонніх глузливі дотепи. Хазяйка, жінка з великими м'якими грудьми й ще більшим і іще м’якшим животом, казала сусідам. Бодай зони крізь землю провалились! Зона мала право так висловлювати свої почуття, бо за кімнату, де ми жили, плати їй не доводилось одержувати, крім анекдот та недоречних євангелійських притч. Коли хазяйка дуже обридала, то тоді ми обережно й тихо, ніби нас хто підслухав, оповідали казку. Вакула, найстаріший і найтовщий з нас, рудий, як пил на нашій вулиці, одкашлювався і починав. Слова в нього були повільні і важкі, він раніше працював молотобойцем, і через те мабуть, вони папали на голову спітнілої і трохи зляканої хазяйки, як удари молота. Він навмисне оповідав казку довго. А наш обов’язок був стежити за тим, щоб хазяйка не втекла.

— Сідайте, сідайте! — запрошував я її. Я б заплющивши очі міг сказати, коли вона сіла. Ліжко тріщало, ніби йому велетень одним ударом переламав усі ребра. І після цього воно довго стогнало, як

безнадійно хворий.

— В далекій країні,—починав Вакула безглузду казку,—є місто, а в тім місті — Змієвська вулиця, а

воднім будинку на ній — студенти. Грошей у них ке було, через те, вони нічого не платили своїй господині, шо, між іншим, була дуже похожа на вас. От, одного разу господиня і приходе: "Геть звідціль!

зараз міліцію покличу!" А один студент, от вроді мене, починає оповідати казку: "В далекій країні..."

Вакула погордо повторював слово в слово, все, що сказав досі. Хазяйка жодного разу не висиджувала

більше за три рази, хоч ми й намагались затримати її подовше. Що до міліції, то ми певні були, що вона її не покличе.

— Хай живуть! — махала вона рукою.

І для стороннього в цім жесті було багато доброти, любови й святости. Яле причиною було не це, а ті

співи, що вночі долітали до нас крізь стіни, ті жарти, шо дозволяли собі жінки з чоловіками на ліжках, і

хулі, з пергаменовими обличчями люди, які ходили до улюбленця хазяйки, провізора, од якого брали маленькі пакетики і, коли було літо, йшли з ними на город, де аночі крім них і собак нікого не було.

Ми жили осторонь од усіх. Кімната мала окремий вхід; до неї треба було пройти смердючою галареєю, де два вірмени влаштували цілу фабрику гребінців. Біля наших дверей підлога нагадувала трясовину, правда, в ній провалитись зовсім не можна було, але поламати ноги зумів би всякий. Єдина людина, крім нас, поночи могла знайти серед цієї трясовини вірну стежку — це Наташа. Приходила вона до нас мало не шо-дня і ми вважали той день сумним, коли її не було.

— Здрастуйте, хлоп’ята !

Відразу ж після цих слів вона кидалась прибирати, в кімнаті справді чистішало, а ми всі, закохані у це

прутке гнучке гіло дивились на ті оголені руки, пухнасті кучеряшки на шиї. міцну рожеву литку стрункої ноги, — і нікого на світі ми не знали тоді прекраснішого.

— Ну. вже годі!—вона кидала в куток віник і сідала біля нас оповідати або про новини на фабриці,

або про довгов'язого монтера Ваську. шо зідхаючи ходив за нею, як вірний пес. Він знав, що його кохання залишиться в нім і що жодна крапля його не впаде на почуття Наташі. Дівчині подобався хтось із нас, хто саме невідомо було, бо з усіма вона поводилась однаково, обдарювала всіх однаковими поглядами й всі ми з однаковим правом могли надіятись...

— Монька, син слюсара з якогось поганенького містечка, був найхитріший. Коли заходили суперечки про місце жінки в суспільстві, він підтримував Наташу.

— Жінка має на все однакові права! Коли б у нас і досі була диктатором жінка, як за часів матріярхату, то, ви уявіть собі, яким би прекрасним здавався світ. Скільки краси, скільки смаку, скільки

почуття мала б така чудесна держава!

— Юренда... — перебивав хитрого Моньку Вакула.— Жінці місце біля дітей і на кухні — от і все.

Випусти її далі, вона порве віжки. її більше не загнуздаєш, а що тоді станеться з світом? Все піде шкереберть, нікому й дітей буде родити, бо для цього ж таки треба жінки, а жінці — час. Природа одібрала право це у скопців та гермофродитів.

Од кожного слова Вакули язик лямпи хитався і ми всі не раз просили, щоб він тихше говорив і менше

дихав.

— В тебе, Вакуло, голова така легка, як тіло важке, —ти дурень,— Монька єхидно поглядав на засоромленого товариша й близько присувався до Наташі. Яле, щоб не допустити такої близькости, я доставав з-під матраса стару засмальцьовану колоду карт,куплену, приблизно за п’ятак на теперішні гроші, в одного хлопця.

Потім Наташа йшла додому, їй треба було рано встати, щоб поспіти на роботу. На про щання вона протягала нам малу теплу руку. Ми проводили її до воріт, шоб ніхто не зайняв, нашої дівчини, з тих чоловіків, які ходили до-хазяйки. За Наташею, за кроків десять од неї,, плентався високий і тонкий монтер.

— Чого ти ходиш за нею?—спитали ми раз; у нього.

— Це діло моє...— гордо промовив він.

— Вона ж тебе не любе.

— Побачимо... — йому далі, напевно, розмова подобалась, бо він виймав коробку папи-рос, пропонуючи кожному взяти не більше однієї, але й це була велика щедрість.—Побачите, хлопці, нічого у вас не вийде. Дівчині скушно, а ви студенти, вона любе всякі розговори, через те й ходе до нас. Та їй вже двадцять років. І вона хоче вийти заміж, а за кого вона з вас піде?.. Щоб жити з жінкою треба гроші.

Монтер був не такий дурний,— як ми думали.

— Ми її не оддамо!

— Вона вас не питатиме,

В її присутности ми ставали дітьми, ніби це нас дужче прикрашало. Монька горів І. щоразу пропонував

дівчині поглядіти, яка йому гаряча рука. Я дивився мовчки, бо в той час забувались всі слова—з мене був тоді більший? мовчазник, ніж-з німого. Один тільки Вакула намагався сховати од Наташі свій справжній стан тим. що завжди суперечив їй, удаючи: надзвичайно байдужу людину. Та коли Наташа: несподівано виявляла прихильність до когось із нас, він. ніби, між іншим, виймав з кишені мідну копійку, а їх завжди було там кілька, і перекушував її пополам... Після цього ми не-задоволено брались за підручники, а Вакула;. тихим і теплим голосом шось оповідав, мабуть. казку, але якусь особливу, бо, як ми не прислухались, жодного разу нам не пощастило-розібрати її змісту.

— Нас тут троє! Не ти ж один з Наташею в кімнаті!..— казав сердито Монька.

Яле це рідко коли помагало, бо він нас не хотів помічати, немов навмисне робив нас свідками нашої поразки. Та Наташі, мабуть, не хотілося нікого з нас втрачати: вона одходила' од нашого товариша, як тільки він протягав руки, щоб її обійняти.

Кожен з нас мріяв про Наташу, щоб стати її чоловіком.

.. . Жили ми впроголодь. Поганий обід, що коштував дуже дешево, попадав у наш шлунок на тиждень раз і то не завжди. Гроші нас не любили, часто ні на віщо було купити чорного хліба й ми ходили тоді похмурі, лаючи Мончиного дядька, що барився десь у Америці з присипкою солодкого густого молока у

жерстяних коробках.

В такі часи кожного з нас можна було зустріти на толкучці. де ми продавали найновіше, що мали.

— Новое суконное... дешевка... раз в жизни: случай... кричав по російському що-сили хтось, із

нас...

Іноді траплялось, що й купували. 1 тоді із свіжими грошима, ми жили, забувши про вчорашнє й не думаючи про завтрашнє. Стіл увесь буз заставлений рум'яними паляницями, які ми купувапи заразом на всі гроші, ніби боялись, що завтра буде голод. Найбільше хліба з’їдав Вакула тому ми під кінець, коли його зоставалось зовсім мало, замикали у скриньку надрізану паляницю. Здебільшого ми пробивались роботою. Коли хтось із товаришів кликав нас викидати вугілля з вагонів або рити канави, ми йшли... але кому подобається така робота? Два-три дні. тиждень найбільше, ми гнули спину, а потім встромляли лопати і йшли за "рощотом". Взимку найгірше приходилось.

"Чого ти ходиш, за нею?" — спитали ми раз у нього.

В кімнаті однаковий холод, шо й на дворі, газету, що затуляє у вікнах розбиті шибки, оддуває пронизливий вітер, павутиння в кутку вкрите памороззю, —і ми всі цілий день ходимо, де попало, а ввечері збігаємось, нетерпляче чекаючи темряви, щоб поламати цілі паркани, курятники та інші місця, обшиті сосновою шальовкою. Ми навчились одривати дошки так, щоб вони не рипіли. Для цього Вакула ніс обценьки й поночи пальцем намацував цвях... П шоб заплутати сліди, ми йшли до чужого двору, переходили глухий провулок, а там через паркан кидали дзвінкі заморожені дошки на цеглу, що стояла тут, ше не за нашої пам’яти. Полум’я осяювало кімнату, в кутку ча наших очах втрачало свою красу павутиння, стіни парували, ставало тепло, а червона розтулена паша круглої залізної пічки робила нас радісними.

Коли кінчу,—починав розмовляти Вакула, млосно потягаючись усім широким і важким тілом, — і буду інженером, в мене у кімнаті завжди буде тепло. Тоді і одружусь. Ляжу на канапі і скажу: "жона, подай папіросу, там "посольські" на столі лежать, а сама, коли хочеш, їж шоколад11—він це говорив вдоволеним басом, ніби й справді лежав на канапі з "посольськими" в зубах.

Я я справлю собі костюм.,, і знімусь у ньому—казав Монька.

Ситі, одігріті теплом, ми балакали ліниво, не чуючи, як трясеться стіна од танців на хазяйчиній половині і забувши про те, що вранці всі переберемось до Вакули на ліжко.

Заснувши ми не помічали, як згасала пічка. Нап’явливши ковдру, я прокидався іде вдосвіта. Було холодно. Мертве світло лихтаря заморожувало ще більше кімнату. Даремно пробувати гріти руки біля холодного заліза!

— Посувайся, Вакуло.

Він слух’яно і, мені здавалось, не прокидаючись, одлазив до стіни, а я, як дитина до батька, притулявся до його м’ясистого теплого тіла. Монька не барився. Через хвилину чулась його лайка, наполовину перемішана єврейськими словами, бо він ніколи не вспівав встати раніше за мене, —а з краю було спати найхо-лодніш€.

... Наприкінці зими в нашім дворі сталась переміна. До флігелю, з яксго переїхав кудись у інше місце м’ясник, переселився провізор, але на цей раз не сам. Опівдні біля хвіртки спинився візник, а з драного, обшматованого фаетону встала висока і трохи повна жінка. Вона була дуже вродлива. За нею ніс дві корзини провізор. Він був такий радий, що з кожним охоче спинявся на розмову і знайомив усіх із своєю дружиною, яка незнайомому дивилась спокійно в очі, ніби казала: "от бачите, яка я".

На вікнах флігелю з'явились мережевні занавіски, при всій охоті ніхто не міг роздивитись, шо там робиться, Молода жінка не виходила нікуди, іноді вдень, коли занавіска одсувзлась, крізь шкло, видкілась її голова, нахилена над книжкою.

— Чи ти ба яка вчена! — говорили між собою жінки, спочиваючи після кухні, за балачкою на ґанку.

Таким усякий зуміє бути. А от. угоди чоловікові, вдягни, обмий, нагодуй дітей, винеси їсти свиням... Чи

піде тобі тоді книжка в голову?

Вони сердиті були на жінку провізора, може, тому, шо сами не були такі вродливі, а. може, заздрили її

білим пухким рукам, яких не псувала робота.

Що пані та...

— А ви бачили, як він біля неї: "Варусю, може, тобі того? Золотце моє, може тобі цього?" — перекривляла провізора суха, з гострим носом, бліда жінка.

— Така за те ж вона до нього,шо той лід. Мовчить, мовчить, а потім, як крикне. А він перелякний перед нею, як стовп...

— Вони й не вінчались.

Увесь двір розмовляв тільки про цю жінку. Чоловіки, що досі зовсім не помічали сухорлявої низької постати провізора, тепер перші протягали йому руку. Він трусив зморщеним обличчям, показував золоті зуби, намагався теж бути таким розвязним, як і вони. В нього навмисне випитували до дрібниць все інтимне,, а він нічого не помічав, одурманений, щастям.

— Де ти її взяв таку?

— З Парижу виписав.

І більше нічого од нього не добились.

Де йому, такому старому й такому нікчемному пощастилось дістати таку красуню?—він ке казав. Жили

вони інакше, ніж усі: обіди їм носила відкільсь стара служниця, в крамниці молода? жінка не ходила, а

їздила на візниках, про яких тут, на околиці, згадували тільки на різдво та на великдень. Провізор, мабуть, дуже любив; свою дружину, бо що-разу, вертаючись із служби, ніс під пахвою пакунки, зав’язані червоними або голубими стьожками, ми знали, що там. цукерки.

Ввечері, як і до шлюбу, приходили люди за "порошками". Про це. мабуть, не знала Варя. Раз вона, пішовши на город, побачила одного-дідка, шо ..нанюхавшись", як тут казали, "щось бурмотів. лежачи на снігу. Це мабуть був якийсь безпритульний старець, бо1 взимку ніхто не ходив на город з його одвіпувачів. Варя підвела і потягла його за собою, хоч він і од-бивався. Вона була дуже сильна, коли дідок не-схотів сходити по східцях, вона штовхнула його-і викинула на ганок, як подушку.

— Що це? — одчинив двері стривожений провізор.

— Він замерз би на дворі.

— Варусю, що з тобою? Куди ж ми його в хату? Він же брудний, нечесаний...

Справді, шапка злетіла з дідка, а без неї в нього став ще гірший вигляд. Він стояв, дивлячись тмяними

очима на жінку, яку він бачив уперше. Варя тупнула ногою і крикнула:

— Веди в хату!

Цього було досить. Провізор обережно, пучками, взяв за рукав старця, що на цей раз був слух’яний.

Всі чули суперечку, яка кінчилась перемогою жінки, бо після цього провізор уже кокаїну не продавав.

Добрість свою показує, промовила жінка,, шо йшла од басейну з цеберкою.

Я, побачивши таку, по моєму, "смішну історію". оповів товаришам, про чудну долю дідка, що мав би

замерзнути на городі.

— Яка вона красива! — Задумливо сказав Вакула. В неї сірі великі очі...

Підібгавши ноги і схилившись на бильце ліжка, що стояло найближче до пічки, сиділа Наташа. Вона

холодно примружила очі і спитала:

— Яка це провізорша?

Прекрасна така, шкода тільки, що досталася такому дурневі!— патетично прокричав Вакула.

Недовго після цього сиділа Наташа. Прощаючись, вона сумно і застережливо промовила :

— Глядіть хлоп’ята!

Що вона хотіла цим сказати? Невже ревнощі...Я вловив погляд, яким вона, немов хотіла погладити Вакулу.

Цього разу Наташа, вийшовши з хвіртки, перша покликала до себе монтера, то не вірив своєму шастю.

Жвава, бадьора балачка поточилася мім парою, яку ми ніколи соби не уявляли.

Книжки лежали на столі біля лямли. нам треба було готувати зачот, одна з них навіть була розкрита, але ні в кого не протяглась за ними рука, По паперу, на якім почато було проєкта парового возика, лазив тарган, безглуздо махаючи чорними шелестливими вусами. Соснові дошки, зірвані напередодні, з пострілами викидали жарини на брудну підлогу. Ми дивились на пічку так, ніби там взялась попілом

остання надія. Велике руде волосся впало Вакулі наперед, затуливши мало не на половину обличчя,розмашливим жестом він завжди рдкидав його назад, але тепер, мабуть забув про це. Його навіть не приваблював запашний свіжий хліб, що лежав недалеко од лампи. Чорні закопчені стіни одбивали непорушні розпливчасті тіні. Чайник на пічці парував,— був і сахарин, мені хотілось пити, але сором було порушити задумливість.

— Хто йшов останній?-— раптом крикнув Вакула.— Ти, Монька завжди кидаєш двері, без лакеїв не

обідейшся. Потім він погасив лямпу і ліг на ліжко. Доводити йому, що нам треба світло, даремно було,

Вакула" дуже не любив, коли з ним сперечались.

В темряві ми теж постелились.

— Хлопці, — почули ми голос нашого товариша. — виходить, що Наташа когось із нас любить, Це

ясно! Чому б вона тоді ходила і... ревнувала навіть до слова. двом легше жилось; дивись: нема їсти, прийшов пообідати, — вона одержує шістьдесят карбованців, а і це ж гроші! Шкода дівчини, коли попаде тому придурковатому монтерові. На віщо вона йому? Живе ж без неї...

Ні до чого ми не дійшли.

Наташа не прийшла і на другий і на третій день. Вона, немов забула нас зовсім. В кімнаті стало брудно, На долівці наросли цілі бугри грязи, а в чашках та блюдцях, що стояли немиті на столі, цілий день лазили жуки.

— Може вона захворіла?.. Може вмирає...-Це сказав мрійливим тсном Монька. Він був сумний і

через відсутність Нагаші, і через те, що не витримав зачот.

— Пішов би одвідати, може?—насмішкувато промовив Вакула.

— Звичайно треба піти.

— Та чого ж ти баришся? То ж вона он ходить.

Яле хто з нас найбільше підходить їй за чоловіка. Ти, Монька, єврей, а Наташа хоч і каже, що не вірить ні в якого бога, проте ходить на Великдень не в синагогу, а до церкви...

-— Це брехня! І я до синагоги не хожу і вона до церкви ні...

"— Не перебивай... Хай це брехня... Та воно таки спраді брехня. Відкіль це я взяв? Яле вона тебе не схоче однаково: не через те, шо ти дурний, а просто ти не робочий чоловік...

Мій батько слюсар.

— Я ти, слюсар?

Монька змовк.

А ти, продовжував Вакула звернувшись до мене. — дуже молодий, не виспів ше... Тобі треба соку набратись... Отже, випадає жеребок мені. А я, їй-бо не хочу женитись, хоч мені вже й тридцять. . Що ж робити хлоп'ята, га ? Я оженитись би треба комусь. Тоді б іншим ... ми навчилися одривати доски так. щоб вони не рипіли двом легше жилось; дивись: нема їсти, прийшов пообідати, — вона одержує шістьдесят карбованців, а і це ж гроші! Шкода дівчини, коли попаде тому придурковатому монтерові. Навіщо вона йому? Живе ж без неї...

Ні до чого ми не дійшли.

Наташа не прийшла і на другий і на третій день. Вона, немов забула нас зовсім, В кімнаті стало брудно. На долівці наросли цілі бугри грязи, а в чашках та блюдцях, що стояли немиті на столі, цілий день лазили жуки.

— Може вона захворіла?.. Може вмирає...— Це сказав мрійливим тсном Монька. Він був сумний і

через відсутність Нагаші, і через те, що не витримав зачот.

— Пішов би одвідати, може?—насмішкувато промовив Вакула.

— Звичайно треба піти.

— Та чого ж ти баришся? То ж вона он ходить. '

Хоч було темно, бо лихтарі ще не світили, проте, ми впізнали у парі, що здавалась закоханою, монтера і

Нагашу.

— Забудьмо її хлопці!—промовив Монька, але в його словах чулось, що сам він дуже нудьгує.

В тім, що трапилось далі я нічого не розумів. Ще вдосвіта я прокинувся, бо Вакула. який обережно переліз через мене, придавив своєю ногою Моньці живіт,—розпачливий крик і збудив мене. В кімнаті засвітлилась лямпа, почувся стук І шум, курява стала така, то я, хоч і вкрився з головою, увесь час чхав. В руках Вакули опинилась лопата, потім мітла, він щосили бив ними підлогу, лаявся і посміхнувся тільки тоді, як улігся пил. Наш товариш зник на цілий день і прийшов увечері, обмазаний вугіллям, як кочегар, але він не сів з нами балакати, а сердито крикнув, щоб ми змовкли. До пізньої ночи він сидів над розбитим, замацаним підручником механіки, одриваючи очі, щоб глянути на стіну, де немов би написано було усі формули.. Ми з Монькою жаліли затим життям, що було досі. Нам бракувало жінки, її голосу, рухів, погляду, але піти на поклін до Наташі. ми не наважувались, бо вважали такий вчинок негідним нас. Розвіювати нудьгу роботою не було рації, це довів нам Вакула, що удавав з себе сердитого і ні з ким не розмовляв.

Коли я й Монька побачили, що Наташа не дуже дорожить нами,—ми мимоволі звернули увагу на Варю, що своєю красою зменшила наше нещастя. "їй нудно самій,—так думали ми.-провізор цілий день на

посаді, нікого біля неї нема, хіба ніхто з нас не зуміє Ті розва-жати?" Тому і я, і Монька, сами напрохувались бігати їй за папіросами до крамниці чи за хлібом до хлібні, коли зустрічали Варю з кошикам. Я це траплялося дуже часто, бо Варя палила багато. Непомітно ми познайомилися ближче, задоволяючи своє нове кохання цими дрібними послугами,

— Я чому ваш товариш ніколи не покажеться мені на очі?—спитала раз вона. Це запитання вразило нас,— ми досі були такі щасливі без Вакули.

— По-правді кажучи, він, як вовк... Нічого особливого в ньому немає... Я це по-товариському... Бо

то він зовні тільки такий, а справді він не дуже й розумний...

— Та я це спитала, аби спитати.—посміхнулась Варя

Вакула помітив, хто нас зацікавив.

— І охота вам. хлопці, лакеями бути...—сказав він, показучи цим, що глузує з нас.

— Ти заздриш, голубе.—от і все!

— Заздрю? Ну, побачимо...

— Навіщо ти сказав йому так? — спитав я Моньки, коли Вакула заснув.

— Я хіба я його боюсь?

...В суботу, коли мешканці нашого двору прийшли з роботи, приїхав продавець вугілля. Під навісом, недалеко од флігелю, стояла іржава вагівниця. Тільки тепер про неї згадали, бо кожен, хто купував паливо, хотів зважити сам, не довіряючи розвозчикові. Звичайно, в цій події не було нічого особливого,

коли б вона не мала несподіваних наслідків. Завжди після того, як порожній важкий віз торохтів по снігу в напрямку до воріт, чоловіки з двору сходились позайматись гімнастикою, як вони казали: підіймати пудові та двохпудові гирі, щоб показати свою силу. Кожен удавав із себе найсильнішого. але зрівнятись з візником, що міг однією рукою підіймати двохпудовика вище голови, ніхто не міг. Цих розваг цурався Вакула. Він навмисне вголос казав щось призирливе до гурту, а коли пропонували і йому показати свою силу, він повертався спиною. Нам сором було, що нашого товариша небезпідставно називають хвастуном. Яле на цей раз прийшов і він. З його вуст не сходила мовчазна і зневажлива посмішка,—вона тільки змінювалась залежно од того, хто брався за гирі. Провізор спробував підійняти вище за голову пудовика, але не осилив і його — всі зареготали. Я Варя, що стояла осторонь, почервоніла і стала кусати губи.

— Не задавайся, браток, коли не вмієш,— сказав Вакула, дивлячись в обличчя провізорові, що безглуздою посмішкою хотів змити сором.

— Ти не вмієш, так і не берешся... — зухвало кинув візник.

Всі, крім нас, глузували те дужче з нашого товариша, ніж з провізора. Варя, примруживши очі (вона була трохи близькозора), дивилась на спокійного Вакулу, що й досі стояв на місці. Це була ганьба для нас. що Вакула боявся візникової сили. Монька штовхав його під бік. але він одводив поволі його руку набік. Коли я випадково глянув на Вакулу, то побачив. шо він упертими і трохи ласкавими очима, дивиться на дружину провізора. Жінка почервоніла ще дужче... 1 тоді наш товариш труснув головою і сміливо підійшов до вагівниці.

— Ну, дивись же, чахотко нещасний!—крикнув він на візника.

Вакула взяв по двухпудовій гирі в кожну руку. Він спочатку поторсав їх, ніби хотів розпалити цікавість

жінок та чоловіків, що й без того ожили,

— Нічого він не покаже, ходім додому! — сказав провізор дружині, нарешті помітивши, що й тепер

на неї дивиться Вакула.

— їди, як хочеш, а я постою, — відповіла вона.

— Хоч би не осоромив, — думалось мечі. Яле даремно я боявся. Гирі, слух’яні в руках Вакули

піднялись на рівень плечів, підскочили ще вище,—почулось як хруснули кістки та м'язи. Одна гиря впала, а друга залітала нруг-лою чорною кулею з руки в руку що-далі швидше,—на наших очах у повітрі розтали дужки. Натовп поточився назад, Вакула стояв, трохи схилившись наперед і якось зігнувшись у плечах, Шапка упала, догодливий хлопчик враз підійняв її,—і в цю хвилину, я певен, на його місці це зробив би кожен.

Витираючи чоло рукавом та приглажуючи волосся, що горіло на сонці, Вакула посміхався.

— От і студент,..—сказав хтось з навтовпу.

— Не думав і я,—промовив візник.—Страшна, брат, у тебе сила.

Провізор узяв за руку свою жінку і пішов до флігелю. Інші теж розійшлись. Зостались ми сами.

— Молодець ти!— Промовив весело Монька.— Хай наших знають,— Можна було подумати, шо він

сам так грався з важкою гирею.

Не радій, бо, може, я й справді тобі заздрю,—одповів Вакула,

Після цього дня поведінка його круто змінилась. Робота забулась, книжки припали пилом, в кімнаті став бруд, тільки він сам тепер щодня голився. В понеділок, коли провізор був на роботі, Вакула сміливо і не вагаючись зайшов до флігелю.

— Бач, що надумав! Стривай, як його зараз виставлять відтіль!— сказав Монька.

Але ждати довелося довго. Ніякого сердитого голосу, шо його ми чекали з хвилини на хвилину, не виходило із сонного флігелю...

— Як ти думаєш, чого він туди пішов?

— Може, його кликано?

— Навіщо він кому здавсь...

Через години три Вакула вийшов. Коли ми його спитали, за чим ходив, він весело 'одповів:

— Я яке вам діло, хлоп’ята?..

Ці чудні візити не припинялись і в наступні дні. Часом нам здавалось, що Наташі не існувало зовсім, що жартівлива мрія моло-дости принесла нам її ві-сні. Монька хотів і на цей раз схитрувати, побіг був до неї, таємно од усіх. Я потім взнав, що він злорадісно оповів їй про чудне поводження Вакули. але вернувся з гіршим настрієм, ніж ішов, бо дівчина сказала йому:

— Не терплю донощиків.

Вакула, хоч і вибирав ті часи, коли в дворі було пусто і в вікна ніхто не виглядав, але всі знали, коли він буває у Варі. Знаходились самовидці, які заприсягались, що бачили, як він її цілував. Ця чутка тепер і мене і Моньку обурила, ми ніколи не сподівались, шо хтось з нас зрадить Наташу.

Почав танути сніг, у рівчачках трамвайних рейок заблистіла вода. Цілими днями наш двірник ломом одбивав важкі, міцно спресовані ногами, грудки снігу, які забирали підводи ломовиків. У кімнаті стеля набрякла, як грозова хмара, і не барилася з водою: шпаруни, м’які, брудні, падали нам, сонним, на голову.

І в такий весінній день, коли кожен проклинав погоду, хвіртку одчинила низька баба. Вона ще раз подивилась на ворота, де було прибито номер, потім не вагаючись зайшла у двір. Я сидів на гонку, зашиваючи комір, який мені підчас боротьби порвав Монька,

Тут живе провізор?

Війнуло огидливим смородом горілки. Баба це спитала хрипким голосом, хитро дивлячись на мене. Вона була вже стара, але на старість груди її стали ще товщі, ніби їх хтось навмисне вивернув. Сиве, попелясте волосся випадало з драної хустки на плече, облямовуючи брудне вухо, яке їй надавало ще хитрішого виразу. Вона була п'яна, але до горілки, мабуть, звикла здавна, бо стояла на ногах міцно, вгрузши

черевиками без панчох глибоко в землю. Видно-було опухлі ноги із синіми і товстими, як мотузки, жилами.

— На біса тобі провізор?-сердито спитав я.

— Хе-хе... спробувала вона засміятись...— Не лайся синку, скажи мені і я піду.

Щоб одвязатись од цього огидливого створіння, я показав на флігель. Вона пішла насилу витягаючи ноги з багна, і щось бурмотіла про себе..

— Справжня відьма! — подумав я.

Біля ганку вона поставила свій ціпок, по хазяйському об нього обчистила грязь і тоді тільки застукала у

двері. Чекаючи поки одчинять, баба сіла на східці, задумливо перебираючи бахрому ганчір'я, що звисало з кофти.

— О, боже!—простогнала Варя, показавшись у дверях.

" Хе-хе. . . Не лякайся, голубонько. .. людк свої. . Ти тут баринею живеш, а про мене й забула... — Стара

глянула на Варю, що зовсім зблідла. — Хе-хе."

Зубів наполовину в роті не було, тому це "хе-хе" свистіло, шипіло, глузувало, лякаючи Варю.

— Чого вам треба од мене?

"Нічого, нічого, голубонько! Прийшла на тебе подивитись, порозмовляти, а ти втекла, не сказавши куди і в гості приходити... Хе-хе... Боїшся ти мене.

З хати вийшов Вакула. Він сказав шось на вухо Варі, яка була дуже стурбована, —забувши, що вони не езми, вона назвала його на т и:

— Покинь мене, іди!

— Так ти тут зовсім добре живеш... Не нудьгуєш... Вже і провізор тобі не до серця,-прошипіла баба.— —Я я була на кладовищі .. По ділу зайшла туди... І на могилу подивилась...

— Мовчіть!

" Та й боязка ти яка .. Я я й досі згадую. Ловка ти: так усе чисто й пальців не знати.

Може б ви зайшли в хату?— вже спокійніше сказала Варя.

Та де там! У тебе чисто: грязи нанесу... Ти мені винеси трохи грошиків... я й піду собі ... Не рада ти такій гості, по очах бачу.

— В мене грошей нема. У чоловіка .

Варя говорила тихо, її ледве можна було розібрати, вона кидала на мене збентежені погляди. немов просила, щоб я пішов у кімнату. Я я навмисно нахилився над сорочкою, удаючи, шо нічого не чую. Басі моя присутність мабуть була до речи, кожне слово вона вимовляла як-найголосніше.

Ну, тоді підожду, посижу: спішити нікуди.

Вони сиділа мовчки до приходу провізора. Баба писала щось по грязі ціпком і була зовсім спокійна, а Варя кусала губи, інколи з ненавистю зиркаючи на свою гостю. Коли хвіртка рипнула і в ній показався провізор, по обличчю баби пробігла якась єхидна думка Він розібрав мабуть ше здалеку, хто до нього прийшов: неголене обличчя, хоч і скривилось, але за п’ять, кроків до флігелю знову стало радісне.

-— Драстуйте.. — Він протяг жебрачці руку перший,—Холімте до хати. Поїсте, вип’яте трохи.

— Ти хитрий!— сказала баба.—Їсти я не буду... хіба тобі довго ...

Вона думки не доказала, бо провізор силоміць дотяг гостю до флігелю.

Ввечері я оповів Вакулі слово-в-слово підслухану розмову. Тоді і він став щиріший.

— Варя, хлоп’ята, нещасна жінка. Вона була і в "домі", і по вулицях ходила...

— Та що ти? Хіба б провізор, такий чистенький і гидливий, оженився б на ній?

Це зветься коханням, хлоп’ята... Яле ж вона була заміжня... Вона часто оповідала мені про свого першого чоловіка, який взяв її просто з вулиці. Вона показувала мені шрам на руці од ножа, який раз кинув на неї чоловік. Ох. і бив же він її!

Хіба вона з ним розвелась?

-— Та ні,— якось неохоче сказав Вакула.— він помер. Захворів, чи шо... І добре зробив, хлоп’ята.

Отже, в цій шаблонній історії, шо ніби мала з’ясувати все, що досі для мене неясно було я побачив ше

більше таємниць. "Як так помер чоловік?"— думав я, задаючи собі це безглузде запитання, немов досліджував смерть безсмертного.

"Яке право мала баба вимагати грошеіі?" Жебрачка у моїй уяві ототожнювалась з образом хазяйки "дому", "Чому Варя живе з провізором, якого зовсім не любить?" Ці всі питання мучили мене, але через те, шо я в той час все огортав таємницями і в усьому їх шукав— моїм словам ніхто не надав значіння. Коли Вакула оповідав неохоче життя Варі, я почував, що він щось од нас ховає. Мої думки перебив Монька.

— Що ти, Вакуло робитимеш, як провізор довідається?

Та він, мабуть, і зараз знає... Він, брат, ТВарки боїться, як чорт ладану.

А Наташу ти забув?

Яке мені діло до неї, але, сказавши це, він поквапливо додав:— тільки знайте, хлопці, що я Варі ке люблю... дуже розпутна вона.

Події сами викрили ту таємницю, яку мені хотілось так узнати. Жебрачка прийшла знову через день після першої візити. На цей раз вона ледве стояла на ногах. Хустки на голові не було, кофта розстебнулась, спідницю мабуть хтось хотів обірвати і вона волочилась по землі, вбираючи грязь. Був святковий день. На ґанках сиділи, лущивши насінна, всі мексиканці нашого двору. Вони, як червоні весняні жучки, повилазили зі своїх кор погрітись на. сонці.

— Як живеш, голубонько?—крикнула баба до Варі, що сиділа біля провізора.—Не одку-пилась ги

од мене, — бачиш прийшла... Пропила я грошики ...

Провізор швиденько зняв пенсне, заморгав очима, ніяково зиркаючи на сусід.

— Зайдіть, тьотю, до хати, — насилу промовив він.

— Не проси, не кланяйся... Обридло мені моє життя. Увійду хіба до тебе хазяйкою, Не показуй мені золотих зубів—не залякаєш!

Баба стояла посеред двору, з гордістю поглядаючи круг себе, немов всі люди тут залежали од неї. Візник, то завжди любив утручатись у чужі справи, підійшов до неї

— Ви, тітко, не кричіть, а розкажіть, що, як і до чого.

— Не слухайте її—вона п’яна!—пронизливо крикнув провізор.

Правда твоя, п’яна я. Коли б твзреза була, духу не хватило б.

— Геть! крикнула в розпачі на стару Варя і відразу затулила обличчя руками. Вона захлиналась од сліз, плечі сіпались, її стало шкода не тільки мені самому, бо і чоловіки, дарма, що їхні жінки сиділи тут же, не розуміючи її хвилювання, підійшли втішати, Вакула похмуров. міцно стиснувши губи, дивився на бабу. Чомусь він учора не пішов до Варі.

— Так кажіть же, тітко,—сказав візник.

А ти хто такий? Чого тобі од мене треба? Баба ткнула його палицею в живіт, забруднивши 'чисту

святкову сорочку.

Всі дивились на Варю. А вона раптом випросталась, одірвавши руки од обличчя. Провізор, передчуваючи щось недобре, спробував її тримати біля себе.

— Не муч хоч ти мене. почули ми. —Ну кажи ж! Кажи, звернулась вона в розпачі або старої. Але

баба, витріщивши очі і не сподіваючись. мабуть, цього, мовчала. Не хочеш. —Тоді я сама скажу.

Зляканий провізор скочив з ґанку і стурбо— вано побіг до дружини.

— Господи, що з тобою, Варю? Вона збожеволіла. Покличте лікаря. — Ллє ніхто не повірив йому.

Тоді він, стурбовано озираючись, —забігав круг жінки.

— Ви не слухайте її!—раз-у-раз казав він.

Ходімте хлопці! Нам нічого тут слухати! промовив Закула. Неохоче ми пішли за ним. Серце мені стискалось до плачу Варі, що захлинаючись, намагалась щось сказати. Вже в кімнаті ми чули, як вона щось кричала, але через стіни не можна було розібрати жодного слова. Та я б сам не впізнав би її голосу...

— Рано чи пізно це мусило статись!—сказав Вакула.

— Що? —Подивись у вікно

З воріт, розкидаючи грайливі весняні бризки, вийшли: баба, Варя і провізор, шо закотив комір і насунув

низько на очі шапку, щоб його ніхто не впізнав, Вони йшли окремо один од одного, як чужі, і не оглядались на двох міліціонерів, які йшли слідом за ними просто через калюжі.

Варя сховала руки в кишені пальта, ніби їй було холодно. Вона й досі схлипувала, здригаючись усімтілом. Дійшовши до стовпа, баба почала сдбиватись і лаятись, але міліціонери взяли її під руки і потягли за собою силоміць.

— За віщо це її?—спитав Монька.

Ллє Вакула не відповів нам, хоч ми бачили, шо він знає. Потім у дворі злорадісно мені розказали, що Варя отруїла свого першого чоловіка. Вона виказала і провізора, що дістав їй миш'яку. Спочатку для всіх неясно було, яке відношення мала до них жебрачка, але потім виявилося, шо самої отрути хворому чоловікові, що лежав на ліжку, не хотів давати ні провізор, ні Варя.

... Спорожнів флігель. Жінки не підглядали у вікна і вечорами в цім було темно. На дверях червоніли великі печаті, бо ніхто з хазяїнів не вертався.

Того ж дня до нас прийшла Наташа. Монтер тепер знову ішов за нею оддалік, зідхаючи, як і раніше.

Ну, що перебісились, хлоп'ята? — спитала вона, дивлячись на Вакулу.

і в кімнаті знову стало весело, тепло — ми сміялися і дивилися на її дрібні кучеряшки, коли вона підмітала підлогу.

На прощання Наташа протягла, як і колись, теплу невелику руку, але просила нас, щоб її провів сам Вакула.

— Пам'ятайте, що я вам казав,—промовив він.

І тієї ночи ми не спали, думаючи про те, чому Наташа вибрала Вакулу. Він був дуже гордий з цього.

Я ніколи не помиляюсь,— казав він.—Доведеться женитись нічого не зробиш! Тільки я вам по секрету скажу, хлопці,—я кину її, коли кінчу, — —захлинаючись сміхом і ковтаючи слова, сказав повернувшись, Вакула. Не подобавсь він нам тієї хвилини.

Монька і на цей раз доніс на нього.

Він задається і бреше!— відповіла Наташа посміхаючись,Бо я ж знаю, то він мене любить!

Через три дні Вакула забрав од нас свою корзину, торбу з книжками і з того часу став жонатим чоловіком.

... Так кінчається молодість.